

Střední školy školí své instruktory praktického vyučování

Vzděláváním pro instruktory prošla více než tisícovka lidí, oporu školám poskytuje kurz pro lektory

Martina Kaňáková, Národní ústav pro vzdělávání

Letitá profesní zkušenost, trpělivost, zodpovědnost a chuť předávat dovednosti mladým lidem. Takhle by asi v kostce měl vypadat správný instruktor praktického vyučování. Neměly by mu ale chybět ani znalosti pedagogické. A protože za kvalitu praktického vyučování ručí škola, respektive její ředitel, řada škol „svého“ instruktora sama školí.

Praktické vyučování, nedílnou součástí programů středního odborného vzdělávání, je možné realizovat jak ve škole, tak na pracovištích zaměstnavatelů. Spolupracovat se zaměstnavateli školám přímo od roku 2017 ukládá zákon (novela školského zákona, §57). Školy se o to zcela jistě snažily s větším či menším úspěchem již podstatně dříve. V posledním roce se s ohledem na nízkou míru nezaměstnanosti navíc významně zvýšil zájem zaměstnavatelů o poskytování praktického vyučování s cílem získat kvalifikovaný personál. Nezřídka tak školám tyto příležitosti sami nabízejí. O to větší by měl být kladen důraz na kvalitu a relevanci obsahu praktického vyučování. I proto, že tím, kdo odpovídá jak za teoretické, tak praktické vyučování, a to i v případě, že se realizuje na pracovištích zaměstnavatelů, je výlučně ředitel školy.

Jednou z možností, jak zajištění kvalitního obsahu praktické přípravy žáků ovlivnit, je cílené proškolení instruktorů praktického vyučování, a to jak v oblasti odborné, tak pedagogické.

Učí žáky, ale pedagogický pracovník to není: kdo je to?

Instruktořem praktického vyučování označujeme zpravidla pověřeného zaměstnance firmy, na jejímž pracovišti probíhá praktické vyučování. Jde tedy o osoby, které vstupují do každodenní interakce se žákem. Instruktor za žáky nese při praktickém vyučování plnou odpovědnost, eviduje jejich docházku a podílí se na jejich hodnocení. Důležitou roli má i při získávání a upevňování správných pracovních návyků a při identifikaci mladých lidí se zvoleným oborem. Škole navíc pomáhá naplňovat její školní vzdělávací program. Pokud při praktickém vyučování nemůže být přítomen učitel odborného výcviku, je jeho role ještě významnější. Přesto není pro výkon práce instruktora potřeba žádný kvalifikační předpoklad pedagogického charakteru. Zákon o pedagogických pracovnících totiž instruktora praktického vyučování nezmiňuje. Část škol – pokud vůbec své instruktory vzdělávají – se tak zaměřuje jen na to nejnútnejší, zpravidla tedy BOZP a PO. A je to dáno i tím, že delší proškolení instruktorů nejsou firmy většinou ochotné akceptovat.

V roce 2016 zveřejnilo MŠMT metodické doporučení k zabezpečení jednotného postupu při uzavírání smlouvy o obsahu, rozsahu a podmínkách konání praktického vyučování. Je zde mimo jiné uvedeno, že škola ve spolupráci s poskytovatelem zajistí prokazatelným způsobem seznámení instruktorů žáků se základními pojmy, zásadami a způsoby pedagogické práce s žáky, dále s obsahem, způsoby a cíli provádění praktického vyučování žáků a také s obsahem rámcových vzdělávacích programů, školních vzdělávacích programů a s organizací výuky. Školení by tedy mělo být širší než zmiňované BOZP a PO, které metodické doporučení ovšem také zmiňuje.

Řešením je vyškolit lektory, kteří dále školí instruktory škole či firmě „na míru“

Roste počet škol, které proto vzdělávání instruktorů pojímá komplexně a je součástí jejich smluvního vztahu se spolupracujícími partnery. Řada škol také využívá školení lektorů, které nabízí Národní ústav pro vzdělávání (NÚV). Tito lektori pak dále školí přímo instruktory praktického výcviku ve firmách, které se školami spolupracují. Že je tato cesta opravdu efektivní, prokázala praxe.

Kurz Instruktor praktického vyučování vznikl v roce 2015 v projektu Pospolu (Podpora spolupráce škol a firem). Původně byl určen přímo pro instruktory z firem. Po jeho ověření se skupinou 21 účastníků z různých firem z oblasti služeb i průmyslu se ukázalo, že to není dobrá cesta. Potřeby účastníků se značně lišily a bylo jasné, že vysílat takto různorodou skupinu na praktický nácvik/exkurzi do jedné zvolené firmy nepřinese kýžený efekt. Problémem byly i vstupy zaměstnanců konkurenčních firem do provozu jiné firmy. Z toho důvodu připravil NÚV novou pilotáž. Tentokrát se tvůrci kurzu zaměřili na vyškolení lektorů – tedy učitelů přímo ze škol, které si pak budou své spolupracující instruktory vzdělávat samy s ohledem na specifika oboru vzdělání a z nich vyplývajících potřeb.

V této pilotáži bylo vyškolen celkem 18 lektorů. Jednalo se o učitele odborného výcviku, zástupce ředitele pro praktické vyučování nebo učitele odborných teoretických předmětů. Ti pak proškolili celkem 83 instruktorů z firem. V projektu Pospolu poté byla navržena profesní kvalifikace NSK a právě z jejího návrhu kurz pro instruktory vycházel. Schválena byla v dubnu 2017 a její plný název je Instruktor u poskytovatele praktického vyučování. Autorizované osoby jsou celkem tři a všechny prošly kurzem pro lektory NÚV.

Počet instruktorů se přehoupl přes tisícovku, zájem mají hlavně malé a střední podniky

Systém se osvědčil, proto ve vzdělávání lektorů NÚV pokračuje dále. Jedná se o jednodenní, osmihodinový kurz. Další zaškolení je plánováno na 19. listopadu a je možné se na něj stále ještě přihlásit do 5. 11. na adrese: martina.kanakova@nuv.cz.

V současné době proškolením prošlo více než 100 osob ze 40 institucí. Počet proškolených instruktorů ve firmách nyní dosahuje 1122 osob. Jedná se zejména o zaměstnance firem Barum Continental, Dopravního podniku města Brno, Dopravního podniku hl.m. Prahy, Škody Auto, TOS Varnsdorf a Třineckých železáren, ale také např. Metrostavu.

O tom, že se nad kvalitou praktického vyučování stále více zamýšlejí i sami zaměstnavatelé, svědčí fakt, že od poloviny roku 2017 zaznamenáváme zájem o proškolení lektorů také ze strany samotných firem či regionálních hospodářských komor.

To byl i případ Jihočeské hospodářské komory, která tak reagovala na potřebu textilních firem v regionu a podařilo se jí vyškolit instruktory strakonických a píseckých firem, protože praktická příprava žáků v roce 2017/2018 nově otevřeného tříletého oboru Výrobce textilií probíhá výlučně na pracovištích.

V září 2018 NÚV zjišťoval podrobně, jak je kurz pro instruktory využíván. Ze 40 oslovených institucí odpovědělo na dotazník 26. Z toho jich kurz využívá celkem 16, byť s různou mírou pravidelnosti. Nejčastěji vzdělávají instruktory z technicky zaměřených oborů (strojírenské a elektro), těsně za nimi jsou obory služeb. 87 % z nich plánuje kurz realizovat i v budoucnu. Respondenti rovněž uvedli, že nejčastěji proškolují zaměstnance ze 2-5 firem. Pokud jde o velikost firem, které mají o proškolení zájem, jde nejčastěji o střední a malé podniky. Těsně za nimi následují podniky velké, kde zpravidla bývá i větší zázemí pro personální možnosti pro realizaci takového kurzu.

Kurz pro instruktory zblízka: jak, co a proč si mohou školy upravit podle svého

Hlavním cílem kurzu pro instruktory jsou základní pedagogické dovednosti při práci se žáky, aplikace psychologických aspektů a také orientace v organizaci praktického vyučování ve střední odborné škole. Důraz je kladen i na to, aby se instruktoři seznámili s pedagogickými dokumenty školy (školní řád, školní vzdělávací program atd.).

Kurz je koncipován na celkových 40 hodin: z toho 16 tvoří prezenční studium, 8 hodin praktický nácvik, 14 hodin samostudia a zbylý čas tvoří závěrečný test. Školy, které si kurz pro instruktory od NÚV přebírají, jej mohou upravit podle svých potřeb, ovšem při respektování charakteru, návaznosti jednotlivých dnů a délky kurzu. Ze zmiňovaného dotazníku vyplývá, že cestou úprav se vydalo 62,5 % respondentů – ať už jejich změny vycházely ze složení žáků s ohledem na např. specifické poruchy chování či učení nebo se řídily požadavky konkrétních oborů (např. v oblasti služeb důraz na komunikaci se zákazníkem apod.).

Téměř pětina škol (18, 8 % z odpovědí dotazníku) se osvědčilo rozdělit stanovený počet 16 hodin prezenčního studia do více dnů tak, aby vyšly vstříc firmám. Nezřídka se totiž stává, že firmy nejsou ochotné uvolnit své zaměstnance na celý den, proto je dělení do menšího počtu hodin ve více dnech žádoucí. Učitelé se pak vydávají do terénu opakovaně.

Praktický nácvik instruktorů ve školní dílně má své výhody

Praktický nácvik, kterému je v kurzu pro instruktory věnováno dohromady 8 hodin, se může uskutečnit jak na pracovišti firmy, tak ve školních dílnách. Realizaci ve školních dílnách volí nyní 37, 5% respondentů. Ve školních dílnách totiž může učitel odborného výcviku zástupcům firem ukázat, jak má vypadat nástup žáků, kontrola oděvu, představení cíle konkrétního dne, zadávání úkolu a hodnocení výkonu žáka. S některými informacemi se budoucí instruktoři setkali poprvé, protože ve firmě na to důraz kladen není.

Pro mnoho budoucích instruktorů bylo oříškem poskytování konstruktivní zpětné vazby. Pokud ale ve firmě již zkušenosti s vedením žáků mají, je možné tento praktický nácvik realizovat přímo na jejím pracovišti a nováčky tzv. nechat koukat pod ruce zkušenějších kolegů. Tento přístup zvolilo 18, 8% respondentů a 43,8 % dokonce realizuje teoretickou i praktickou část přímo ve firmě. Nutno podotknout, že to je případ především velkých a středních firem, kde disponují vhodnými prostory.

Pro některé instruktory byla návštěva škola příjemným připomenutím svého studia, protože školy nezřídka ve firmách vyhledávají své absolventy. Pro řadu instruktorů ale návštěva školy byla také zjištěním, s jakými výukovými materiály žáci pracují a že tradiční tvrzení žáků: „To jsme se neučili!“, nebývá často opodstatněné.

Zpětná vazba jako klíč pro instruktora i pro žáka

Dalších 14 hodin kurzu je věnováno samostudiu, při kterém zpracují zadaný úkol a připraví se na závěrečný test. Instruktoři si mohou vybrat, zda si doma zpracují přípravu na jeden učební den (výukovou jednotku) nebo týdenní tematický plán. Smyslem těchto úkolů je, aby si instruktor uvědomil, že je potřeba pracoviště připravit a stanovit si cíle a prostředky, jimiž těchto cílů dosáhne.

Lektor kurzu pak instruktorům při závěrečném setkání musí poskytnout zpětnou vazbu. Ta je jedním z klíčových okamžiků kurzu. Cílem není budoucího instruktora potopit, ale ukázat mu, proč je konstruktivní zpětná vazba a hodnocení tak důležité pro hodnoceného i hodnotitele. Řada žáků, s nimiž se instruktoři na pracovištích setkávají, nemá studijní předpoklady, někteří z nich jsou však manuálně zruční a dobrým vedením je možné je dovést ke zdárnému dokončení studia a zároveň jim vštěpit správné návyky i lásku k danému oboru. Právě na instruktory (či mistry) absolventi velmi často vzpomínají, protože pro ně byli autoritou a do profesního života je uvedli právě oni.

K přípravě na závěrečný test jsou k dispozici jak prezentace, tak skripta, ale také pracovní listy, díky nimž je možné průběžně ověřovat získané poznatky. Závěrečný test se skládá z celkem 38 otázek. Za úspěšného absolventa kurzu považujeme takového, který správně odpoví na 85 % otázek.

Pozice instruktora jako kariérní výzva v kategorii 55+

Řada škol instruktorům, kteří prošli kurzem, předává vlastní osvědčení, na některých místech se toho dokonce ujímá ředitel školy a předávání osvědčení má pak slavnostní ráz. Dobrou praxí je také uzavření smlouvy s instruktorem a jeho odměňování. Ze zkušeností víme, že na některých místech je firmou instruktorům vyplácen tzv. instruktorský příplatek, jehož výše se liší podle možností. Zdrojem mohou být např. daňové úlevy uplatnění třeba na žákohodiny, kterých v řadě oborů nebývá málo.

Práci instruktorů je nutné ocenit v každém případě, protože je zpravidla vykonávána nad rámec svých povinností ve firmě. Školy dobře vědí, že práce se žáky není jednoduchá.

Pozice instruktora může být i skvělou příležitostí pro odborníky např. 55 nebo 60+ kteří již nechtějí nebo nemohou zvládat vysoké nároky své profese. Někteří právě v tomto věku pociťují chuť předávat získané dovednosti a zkušenosti mladým lidem.